

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені А. С. МАКАРЕНКА

ЧЕНЬ ЦЗИЦЗЯНЬ

УДК 378.147:78.08]:[373.011.3-051:78](043.3)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ЦІЛІСНОГО УЯВЛЕННЯ
ПРО МУЗИЧНИЙ ТВІР У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ**

13.00.02 – теорія та методика музичного навчання

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

СУМИ – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор мистецтвознавства, професор
Шип Сергій Васильович,
ДЗ «Південноукраїнський
національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»,
професор кафедри музичного мистецтва
і хореографії.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Єременко Ольга Володимирівна,
Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка,
завідувач кафедри хореографії та
музично-інструментального виконавства;

кандидат педагогічних наук, доцент
Полатайко Олена Михайлівна,
Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова,
доцент кафедри педагогіки мистецтва
та фортепіанного виконавства.

Захист відбудеться 23 листопада 2018 року о 10.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 55.053.01 у Сумському державному педагогічному університеті імені А. С. Макаренка за адресою: 40002, м. Суми, вул. Роменська, 87, ауд. 214.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (40002, м. Суми, вул. Роменська, 87).

Автореферат розіслано 23 жовтня 2018 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О. Г. Козлова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і доцільність дослідження. Одна з основних якостей, що входить до комплексу компетентності вчителя музики, полягає в умінні ясно і повно, у всій цілісності уявити твір музичного мистецтва. Дане вміння необхідно вчителю музики, оскільки його фахова діяльність передбачає поєднання функцій музиканта-виконавця і музикознавця-інтерпретатора. Учитель має досягнути форму і зміст музичного твору, виконати його згідно з задумом автора, роз'яснити учням його художній смисл. Саме цілісне уявлення про музичний твір є головною передумовою успішного звукового втілення твору і переконливого педагогічного пояснення його будови і сенсу. Стає зрозумілим, що формування цілісного уявлення про музичний твір є важливою проблемою фахової підготовки майбутнього вчителя музики в середніх і вищих навчальних закладах системи педагогічної освіти. Побудова методики формування цілісного уявлення про музичний твір – складне завдання. Воно передбачає залучення знань із галузі естетики (зокрема – теорії змісту і форми творів мистецтва); психології вищої нервової діяльності (особливо – когнітивної психології); теорії музичної форми та інших сфер наукового знання. Ймовірно, що в силу цих підстав проблема цілісного художнього уявлення про твір поки що залишається недостатньо глибоко і різнобічно дослідженою.

Педагогічний аспект проблеми цілісного уявлення про твір також вирізняється високою складністю та недостатньо глибокою вивченістю, проявляючись переважно в епізодичних висловлюваннях видатних представників музичної педагогіки щодо вимог до інтерпретації музичного твору (І. Браудо, Б. Вальтер, Г. Коган, К. Кондрашин, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, К. Птиця, А. Рубінштейн, С. Савшинський, Г. Ципін та ін.). Цей аспект набув більш докладного висвітлення в дослідженнях С. Вартанова, Н. Калашникової, І. Могилевської, що пов'язані з підготовкою професійних музикантів-виконавців. Проблема формування цілісного уявлення про музичний твір обговорюється й у загальному вигляді в контексті завдань музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики (праці В. Буцяк, Н. Гуральник, О. Єременко, А. Козир, Лі Юе, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Полатайко, А. Растригіної, О. Ребрової, О. Устименко-Косоріч, О. Щолокової та ін.). Разом із тим, цілісне уявлення майбутнього вчителя музики про твір, який він має інтерпретувати, поки що не стало предметом спеціального наукового дослідження та методичної розробки. Зазвичай викладачі педагогічних ЗВО вирішують більш «прозаїчні» завдання з формування в майбутніх учителів музики мануальної техніки, навичок читання нот, теоретичного аналізу, здібностей грамотного інтонування тощо. Втім, музичний твір не може бути виконаним або прокоментованими «частково добре»; ніякі фрагменти або окремі сторони, вдало реалізовані в процесі виконання чи словесного пояснення, не можуть компенсувати відсутність цілісної інтерпретації.

Проте практика свідчить про існування певних *суперечностей* стосовно формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики, зокрема між: високим ступенем важливості проблеми цілісного уявлення вчителя музики про музичний твір і незадовільним станом її теоретичної вивченості;

зростанням вимог до якості музично-виконавської майстерності майбутніх учителів музики, їх художніми амбіціями і недостатньою розробленістю методики, що спрямована на означений комплекс навчальних завдань; об'єктивно існуючої залежністю якості виконавської інтерпретації від цілісних уявлень про твір і відсутністю чітких норм оцінювання відповідного компонента фахової компетентності в практиці музично-виконавської підготовки студентів.

Означені чинники обумовлюють актуальність теми дослідження **«Методика формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційну роботу виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського». Тему дисертації затверджено вченою радою ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» (протокол № 6 від 24.12.2015 р.).

Мета дослідження – розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики в процесі вивчення фахових дисциплін.

Відповідно до мети сформульовано такі **завдання**:

1. Розкрити сутність цілісного уявлення про музичний твір у проекції на музично-виконавську діяльність майбутнього вчителя музики.
2. Визначити компонентну структуру цілісного уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір.
3. Обґрунтувати методику формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики.
4. Розробити критерії, показники та рівні сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики.
5. Експериментально перевірити ефективність методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики.

Об'єкт дослідження – процес фахової підготовки майбутніх учителів музики.

Предмет дослідження – методика формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики.

Методологічну основу дослідження становлять: системно-структурний (у вивченні цілісних властивостей форми і змісту творів музичного мистецтва і процесів музичного мислення) та типологічний (в осмисленні теоретичних суджень про цілісність, упорядкуванні принципів, умов, методів та прийомів педагогічної роботи) підходи.

Теоретичну основу дослідження становлять: філософсько-естетичні уявлення про цілісні об'єкти, концепції цілісності музичного артефакту, його природи, видів екзистенції, форми та змісту (роботи Аристотеля, Л. фон Берталанфі, І. Блауберга, Р. Інгардена, Т. Корихаловой, Б. Кроче, А. Лосева, С. Раппопорта, Г. Щедровицького, Е. Юдіна та ін.); положення дидактики та педагогіки мистецтва щодо підходів, принципів, методів, умов художньої освіти (праці Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ростовського,

О. Рудницької та ін.); психолого-педагогічні концепції музичного мислення (Л. Бочкар'єв, Н. Ветлугіна, Л. Виготський, А. Готсдінер, Г. Єржемський, А. Костюк, І. Котляревський, О. Леонт'єв, В. Медушевський, А. Муха, Є. Назайкінський, І. Пясковський, С. Рубінштейн, Б. Теплов, Б. Цуканов, Б. Яворський та ін.); теоретичні уявлення про природу, закономірності будови і семантику музично-інтонаційної форми, теорія музичного твору (праці М. Аркадьєва, А. Арановського, М. Бонфельда, Б. Асаф'єва, Н. Горюхиної, Е. Курта, Л. Мазеля, Е. Назайкинського, М. Харлапа, С. Шипа, Б. Яворського та ін.); теоретичні уявлення про сутність музично-виконавського мистецтва, його функції та особливості в діяльності музиканта-педагога (Н. Алексєєв, А. Артоболевська, Л. Баренбойм, А. Бірмак, С. Вартанов, Й. Гофман, Н. Гуральник, К. Ігумнов, Н. Калашникова, Г. Коган, М. Колеса, Б. Кременштейн, Е. Ліберман, К. Мартінсен, І. Могілевська, В. Москаленко, Г. Нейгауз, К. Птиця, М. Фейгін, С. Фейнберг, М. Харлап, Г. Ціпін та ін.); дослідження з методики музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики в педагогічних вишах (О. Андрейко, І. Аушева, Бай Бінь, В. Буцяк, Ван Бінь, Вей Лімін, Л. Гусейнова, М. Демір, С. Єгорова, Н. Згурська, Н. Зусман, О. Івахненко, Н. Кошкіна, І. Кушнарєвіч, Лі Данся, Лінь Хуацінь, Лі Юе, Лу Чен, М. Лук'янчиков, Лю Цяньцянь, О. Ляшенко, О. Мазіков, Мен Мен, А. Михалюк, Г. Ніколаї, О. Реброва, Я. Сопін, Цзяо Їнь, Чжан Їфу, Чжан Сянюн, Ши Цзюньбо, О. Щербініна та ін.).

Методи дослідження. Для реалізації мети й вирішення поставлених завдань у дисертаційному дослідженні використано комплекс взаємоузгоджених методів: контент-аналіз наукових джерел – для визначення методологічних засад та утворення теоретичної бази дослідження; узагальнення емпіричного досвіду музично-педагогічних спостережень – для уточнення специфіки цілісних уявлень про музичний твір у сфері музично-виконавської діяльності; теоретичне моделювання – для розроблення компонентної структури цілісного уявлення про музичний твір, критеріїв і показників оцінювання її компонентів, моделювання методики формування цілісного уявлення про музичний твір; системно-структурний, семантичний, синергійний, інтертекстуальний аналіз музичних творів – для диференціації уявлень студентів про матеріально-звукову, інтонаційно-мовленнєву, композиційну та стильову цілісність музичних творів; методи критеріального аналізу, спостереження, тестування, анкетування, порівняння, творчих завдань, експертної оцінки, що реалізовані в констатувальному експерименті – для визначення рівнів сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики в процесі освоєння низки фахових дисциплін; метод проектування – для розробки методичних стратегій і поетапної організації формувального експерименту; метод статистичного опрацювання – для упорядкування результатів педагогічного експерименту та підтвердження їх достовірності.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в тому, що *вперше* цілісне уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики стало предметом наукової рефлексії, що дозволило розкрити сутність цілісного уявлення про музичний твір у проекції на музично-виконавську діяльність

учителя музики. Визначено компонентну структуру цілісного уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір; обґрунтовано методіку формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики, в основу якої покладено: педагогічні принципи (розвивальне та інтерактивне навчання, педагогіка співпраці, художня рефлексія, консеквентність, комплементарність та варіативність), педагогічні умови (кореляція групової та індивідуальної форм роботи, встановлення міждисциплінарних зв'язків, забезпечення інтринсивної мотивації навчання, впровадження спецкурсу, надання пріоритету діалогу, забезпечення занять технічними засобами); методи і методичні прийоми (стереоскопічний та інтертекстуальний аналіз форми музичного твору, аналітичне виконання твору, редагування уртексту, віртуальна оркестровка, варіювання інтонаційної моделі, компресія тональної структури, візуалізація архітекtonіки, наративна експлікація композиції, розробка інтерпретаційного проекту, творчий експеримент із сприйняттям тощо); розроблено критерії, показники та рівні сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики (сингулярний, агрегативний та органічний); експериментально перевірено ефективність розробленої методіки.

Удосконалено методологію і теоретичну базу дослідження феномену цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики в галузі музично-педагогічних знань. До наукового обігу введено поняття «сингуляр», «агрегативна цілісність», «органічна цілісність» педагогічної інтерпретації твору.

Подальшого розвитку дістали методичне забезпечення музично-виконавської підготовки та формування професійної компетентності майбутніх учителів музики, а також теоретичні положення про зміст категорій «образний задум», «інтонаційна модель», «звукотворча воля».

Практичне значення отриманих результатів дослідження полягає у можливості впровадження положень та висновків дисертації в курс методіки музичного навчання; у створенні на його основі спецкурсу «Феномен музичного твору» для магістрантів педагогічних закладів вищої освіти; у використанні запропонованої методіки в курсах музично-виконавської (хорової, вокальної, та інструментальної) підготовки бакалаврів і магістрів музичної педагогіки, а також у практичній роботі шкільного вчителя мистецтва.

Результати дослідження **впроваджено** в освітній процес Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського (довідка № 2519/17 від 06.11.2017 р.), Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка (довідка № 375 від 07.02.2018 р.), Одеської національної музичної академії імені А. В. Нежданової (довідка № 417 від 27.06.2016 р.), Бошанської експериментальної середньої школи м. Цзибо (пр. Шаньдунь, КНР) (довідка від 30.07.2017 р.).

Апробація отриманих результатів дослідження. Основні теоретичні та методичні положення дисертації пройшли апробацію у формі виступів і доповідей на наукових заходах різного рівня: *міжнародних* конференціях – «Стратегії підвищення якості мистецької освіти в контексті змін сучасного соціокультурного простору» (Одеса, 2017), «Мистецький освітній простір у контексті формування сучасної парадигми освіти» (Кропивницький, 2017),

«Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2016), «Музичне мистецтво та культура: Захід – Схід» (Одеса, 2015), «Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства» (Одеса, 2015), «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики XXI століття» (Київ, 2014); *всеукраїнській* конференції «Освітньо-мистецькі горизонти України: теорія і практика» (Ніжин, 2016); на *регіональному* науково-практичному семінарі «Особистісні виміри художньо-естетичного виховання і навчання» (Одеса, 2012); обговорено на засіданнях кафедри музичного мистецтва і хореографії ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

Публікації. Основні положення і результати дисертаційного дослідження висвітлено в 10 публікаціях, з них 6 статей у наукових фахових виданнях України, 1 – у закордонному науковому виданні, 3 праці апробаційного характеру.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (210 найменувань, з них 14 – іноземними мовами) та додатків. Загальний обсяг роботи становить 236 сторінок, з них основного тексту – 186 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність проблеми дослідження, зазначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету, завдання, об'єкт, предмет, методи дослідження, вказано методологічні та теоретичні основи дослідження, розкрито наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наведено дані щодо впровадження та апробації результатів дисертації, публікацій, структури та обсягу дисертації.

У першому розділі «**Цілісне уявлення про музичний твір як фахова компетентність майбутнього вчителя музики: теоретичні основи дослідження**» розглянуто цілісне уявлення про музичний твір у теоретичному і практичному аспектах розвитку музично-педагогічної освіти, визначено поняттєвий апарат, узагальнено теоретичні положення, що становлять основу дисертаційної роботи, розроблено поняттєву модель цілісного уявлення вчителя музики про музичний твір.

На основі контент-аналізу наукових джерел (Е. Абдулін, А. Козир, Г. Падалка, О. Реброва, О. Ростовський, О. Рудницька та ін.) з'ясовано, що фахова компетентність майбутнього вчителя музики є широким комплексом знань, умінь та навичок, до якого обов'язково входить уміння інтерпретації музичних творів. Під поняттям інтерпретація розуміємо виконання музичного твору (спів, гра на музичному інструменті, керування хором, інструментальним ансамблем), а також словесно-поняттєве тлумачення твору (педагогічна герменевтика). Ураховуючи комплекс необхідних навичок, зазначених в змісті поняття інтерпретації доведено, що майбутній учитель музики має бути здатним до самостійного осмислення музичного твору та його виконання відповідно до задуму автора, до чіткого усвідомлення і роз'яснення учням художнього сенсу музичного твору будь-якої складності, що передбачає формування цілісного уявлення про музичний твір.

У роботі доведено, що феномен цілісності музичного твору має синергійний ефект, що залежить, з одного боку, від властивостей музичної форми, а з другого – від її сприйняття та осмислення. Зазначено, що форма музичного твору має бути такою, щоб у слухача склалося цілісне уявлення про її художньо-образний зміст. До об'єктивних чинників цілісності музичного твору віднесено: а) однорідність музичного матеріалу (акустична, тембральна узгодженість звучання); б) єдність музичної мови як системи елементів та принципів організації музично-інтонаційного процесу; в) композиційну організованість музичної форми, що забезпечується використанням принципів, прийомів та моделей komponування (тематичні повтори, ладово-тональні зв'язки, монотематизм тощо); г) стильову єдність (узгодженість або однорідність), які в єдності забезпечують цілісність процесу сприйняття смислової цілісності твору.

На основі узагальнення емпіричного досвіду музично-педагогічних спостережень зазначено, що сучасний учитель музики має оволодіти здатністю інтерпретації музичних творів, репрезентованих нотним текстом. Це вимагає від нього уміння зрозуміти творчий задум конкретного твору, усвідомити властивості організації його форми і відтворити форму у звучанні, що викликає в учнів цілісне художнє враження. До музично-виконавських засобів досягнення цілісного ефекту художнього сприйняття належать динаміка, агогіка, артикуляція та фразування. На ці засоби цілісності часто вказують представники сфери музичної освіти, зокрема корифеї фортепіанної педагогіки (Г. Коган, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, А. Рубінштейн, С. Савшинський, Г. Ципін та ін.). У теоретичній та практичній сферах педагогіки масової музичної освіти проблема цілісності музичного твору найчастіше постає в контексті музично-виконавської підготовки майбутніх учителів музики (праці В. Буцяк, Н. Гуральник, О. Єременко, А. Козир, Л. Масол, Н. Мозгальнової, Г. Ніколаї, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ребрової, О. Рудницької, О. Щербініної, О. Щолокової та ін.). Названі дослідники наголошують, що для вирішення фахових завдань учитель має адекватно (тобто за усіма іншими умовами, цілісно і художньо переконливо) репрезентувати учням звукову форму і художньо-образний смисл музичного артефакту. Обидві якості невідривно пов'язані між собою: художньо переконливим може бути тільки цілісно інтерпретований твір.

У результаті категоріального аналізу сучасних психологічних концепцій виявлено, що поняття уявлення зазвичай трактується у трьох значеннях, а саме: а) як «сліди», що залишаються після припинення безпосереднього впливу подразника на перцептивну систему; б) як чуттєві образи певного явища, що зберігаються в пам'яті і можуть бути довільно (як продукти уяви) актуалізуватися, стати конкретними переживаннями; в) як образи певного явища, що мають функцію «квантів» емпіричного (наочно-образного за К. Платоновим) знання, а саме – усвідомленість, абстрагованість, узагальненість, системність. Отже, генеза уявлень опирається на чуттєве сприйняття, пам'ять, уяву (П. Гуревич), «розумовий аналіз» (І. Сеченов). Уявлення характеризуються мірою яскравості, стійкості, точності (Т. Зінченко), повноти (Р. Немов), узагальненості (І. Кондаков). Специфіка художнього уявлення виражена поняттям художнього образу, який відрізняється чуттєвою конкретністю, емоційним забарвленням і суб'єктивним

значенням (особистісним смислом за О. Леонтьєвим), нерозривним зв'язком із звуковою формою. Отже, з точки зору психології цілісне уявлення про музичний твір – це гетерогенне і багаторівневе явище, яке охоплює всі страти психічного світу індивіда, починаючи від рівня слухових подразнень і моторних реакцій, і завершуючи операціями абстрактного мислення та актами творчої уяви. Встановлено, що цілісне уявлення про музичний твір знаходиться у причинному зв'язку із музикальністю особистості, що включає: здатність інтонаційно-диференційного слуху, ритмічне почуття, змістовну реакцію на музичну форму (Б. Теплов); звукову пам'ять (Л. Маккіннон); почуття часу (Б. Цуканов), усвідомлення «особистісних смислів» (О. Леонтьєв) та ін.

На основі категоріального аналізу психологічних, музично-теоретичних і логіко-філософських суджень визначено компонентну структуру досліджуваного феномену, яка складається із чотирьох компонентів:

1) слухові й тактильно-моторні образи звукової форми, в генезі яких бере участь зорове сприйняття та емоційна реакція, що виявляє фундаментальну якість «упередженості» пізнавально-психологічної активності людини. У даному аспекті уявлення про музичний твір постає як фізичний звуковий предмет у нероздільній єдності висотних, темпоритмічних, динамічних, артикуляційних і тембральних властивостей.

2) образи музично-інтонаційних одиниць (фраз і речень), які мають ознаки наочно-образних понять; в даному ракурсі музичний твір відбивається в уявленні як інтонаційний мовленнєвий процес і текст, що репрезентують творчу інтенцію композитора. Оскільки музична форма виявляє струнку мовну організацію – морфологічні закономірності, лексику, синтаксичне упорядкування – інтонаційний образ твору охоплює уявлення про музично-мовні елементи та закономірності їх сполучення (інтонаційний стрій, метроритм, лад, тональність, синтаксичні принципи).

3) архітектонічні образи музичної форми, що нерозривно зв'язані з понятійним мисленням, мають особливу здатність до просторово-часових трансформацій (спатіалізації та перетворенню симультанних образів у сукцесивну форму). У цьому контексті музична форма постає в уявленні скомпонованою структурою, що підпорядкована принципам гармонії (організації співзвуч); уявно просторовим стосункам інтонаційних елементів, що звучать одночасно (фактура) чи послідовно (композиція); властивостям фігури та фону; принципам наративної або формальної логіки.

4) стильові уявлення про твір, що відбивають найвищий рівень організації музичної форми та є наслідком інтуїтивно-образного і, можливо, елементарно-дискурсивного осмислення художнього артефакту в найширшому культурному контексті. Специфічною властивістю даного компонента цілісного уявлення про музичний твір є імпліцитний інтертекстуальний і культурологічний аналіз твору.

Доведено, що всі зазначені компоненти виконують художньо-семантичну функцію, корелятами яких є: а) образи (зорові, слухові, тактильні, моторні) уявних предметів, процесів, властивостей; б) модальності переживання, психічні стани, емоції, афекти; в) уявні персонажі, сюжети, драматургічні колізії; г) абстрактні поняття, художньо-асоціативні кластери,

світоглядні ідеї, що виникають у свідомості в процесі і результаті сприйняття студентом музичної форми.

У результаті аналізу поняття цілісність у контексті філософських знань, запропоновано розрізняти три види цілісних об'єктів, а саме: 1) нероздільно цілісні об'єкти, або сингуляри, які, умовно, не мають структури (гештальт емоції, музична нота); 2) цілокупності чи агрегативні єдності («to rap», за Аристотелем), тобто об'єкти, в яких частини відокремлені одна від одної і можуть займати різні положення, а ціле має «рихлий», нестійкий характер (купа каміння, звучання інструментів оркестру, який «налаштовується»); 3) системно-цілісні об'єкти, з яких найпростішими є механізми (комп'ютер, фортепіано), а найбільш досконалими – живі організми (вірус, людина). Твори мистецтва та акти їх інтерпретації в ідеалі відносяться до системного виду цілісності. Однак, на практиці в навчанні мистецтву не виключено ситуації, коли музичний твір стає в уявленні учня і вчителя як сингуляр, або агрегативна єдність. Отже, одним із головних завдань методики фахової освіти майбутнього вчителя музики, зокрема його музично-виконавської підготовки, є вдосконалення цілісного уявлення про музичний твір, просування від сингулярних вражень до системно-цілісного образу твору.

Виявлені психологічні механізми і аналіз властивостей музичного твору дозволили визначити ключове поняття дослідження цілісне уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір, яке інтерпретовано як багаторівневий та багатогранний образ, у створенні якого беруть участь перцептивні та когнітивні психологічні механізми, який творчо відбиває формальні та семантичні властивості музичного твору і виконує функцію інваріанта дій музично-педагогічної інтерпретації, необхідних для виконання майбутнім учителем його професійних завдань.

Таким чином, у першому розділі дисертації розкрито психологічну та музично-теоретичну сутність цілісного уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір, визначено специфіку його проявів у сфері музично-інтерпретаційної діяльності.

У другому розділі **«Методичне забезпечення процесу формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики»** розглянуто педагогічні підходи, принципи і методи формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики в процесі фахової підготовки та умови ефективного впровадження запропонованої методики в освітню практику.

В основу розробленої методики покладено комплекс педагогічних підходів, а саме: діяльнісний, холистичний, синергійний, полідисциплінарний, культурологічний, індивідуальний.

Діяльнісний підхід є органічно притаманним педагогіці мистецтва. Згідно з цим підходом навчання здійснюється з позиції активного суб'єкта пізнання, спілкування і творчої праці. У роботу означений підхід запроваджено з метою визначення принципу проблемного навчання, коли виконання або пояснення музичного твору осмислюється студентами як проблема, яку потрібно вирішити шляхом створення цілісного уявлення про необхідні результати, спираючись на сприйняття, чуттєві образи, пам'ять, емпіричні і теоретичні знання. Суттєвим

елементом діяльнісного підходу є аналіз форми художнього артефакту, який практикується в різних його варіантах на кожному занятті.

Холістичний підхід (термін утворений від грецького *holos* – цілий) полягає в наданні пріоритету цілого над частинами в процесі підготовки майбутніх учителів музики. Цей підхід відповідає системно-структурному аналізу музичного твору та передбачає цілісність розгляду його музичної форми або елементу. Певним проявом холістичного підходу в дисертаційній роботі є педагогічна стратегія «виращування» органічно-цілісного уявлення про музичний твір. Даний підхід реалізується також у методі варіювання інтонаційної моделі, який передбачає почергову зміну поглядів на музичний твір чи його фрагмент: від нероздільно-цілісного (сингулярного) до структурованого, і у «зворотному напрямку».

Синергійний підхід є природним і незамінним у процесі формування цілісних уявлень про мистецький феномен. Поняття синергії (грец. *sinergia* – співучасть) трактується у широкому сенсі як спільна дія чинників, результат якої перевершує можливі наслідки дії кожного окремо взятого чинника. Синергійний підхід є широко апробованим у сфері освітньої теорії та практики (зокрема, у принципі «педагогіки співпраці») та корелює з системно-структурним підходом і сучасними теоретичними уявленнями про художню творчість та мистецький твір. У запропонованій методиці синергійний підхід виявляє себе в нелінійному характері та кумулятивному ефекті генерації цілісного уявлення про музичний твір, а також у методах стереоскопічного та інтертекстуального аналізу твору.

Полідисциплінарний підхід поглиблює відомий принцип міжпредметних зв'язків у напрямі поєднання художнього матеріалу, висхідних позицій та методів розглядання музичного твору на заняттях з теорії (аналізу), історії музики, виконавської підготовки та методики музичного навчання. У процесі освоєння означених дисциплін музичний твір розглядається «об'ємно», з урахуванням теоретично-аналітичного, історико-культурологічного, педагогічного та виконавсько-інтерпретаційного інтересів та цілей майбутнього вчителя музики.

Культурологічний підхід є необхідною умовою втілення методу інтертекстуального аналізу і створення майбутнім учителем музики інтерпретаційного проекту музичного твору. Значущість означеного підходу зростає у найвищій фазі процесу дозрівання органічно-цілісного уявлення про твір, коли майбутній учитель-інтерпретатор потребує широких знань щодо історичних обставин, вірувань, переконань, духовної атмосфери суспільства, людського осередку автора, художніх течій та інших аспектів та елементів культури.

Індивідуальний підхід впроваджено в роботу з метою виявлення викладачем індивідуально неповторних властивостей особистості, які впливають на цілісне уявлення про музичний твір: здібностей, досвіду, знань, художнього смаку, рис характеру, інтересів, мотивів тощо. Окрім цього, майбутній учитель має усвідомлювати залежність власного художнього уявлення від власних індивідуальних властивостей. Означений підхід набув втілення в методах редагування уртексту, варіювання інтонаційної моделі, творчого експерименту із сприйняттям. Він також детермінує кореляцію групової та індивідуальної форм роботи над музичним твором. Модель методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики представлено на рисунку 1.

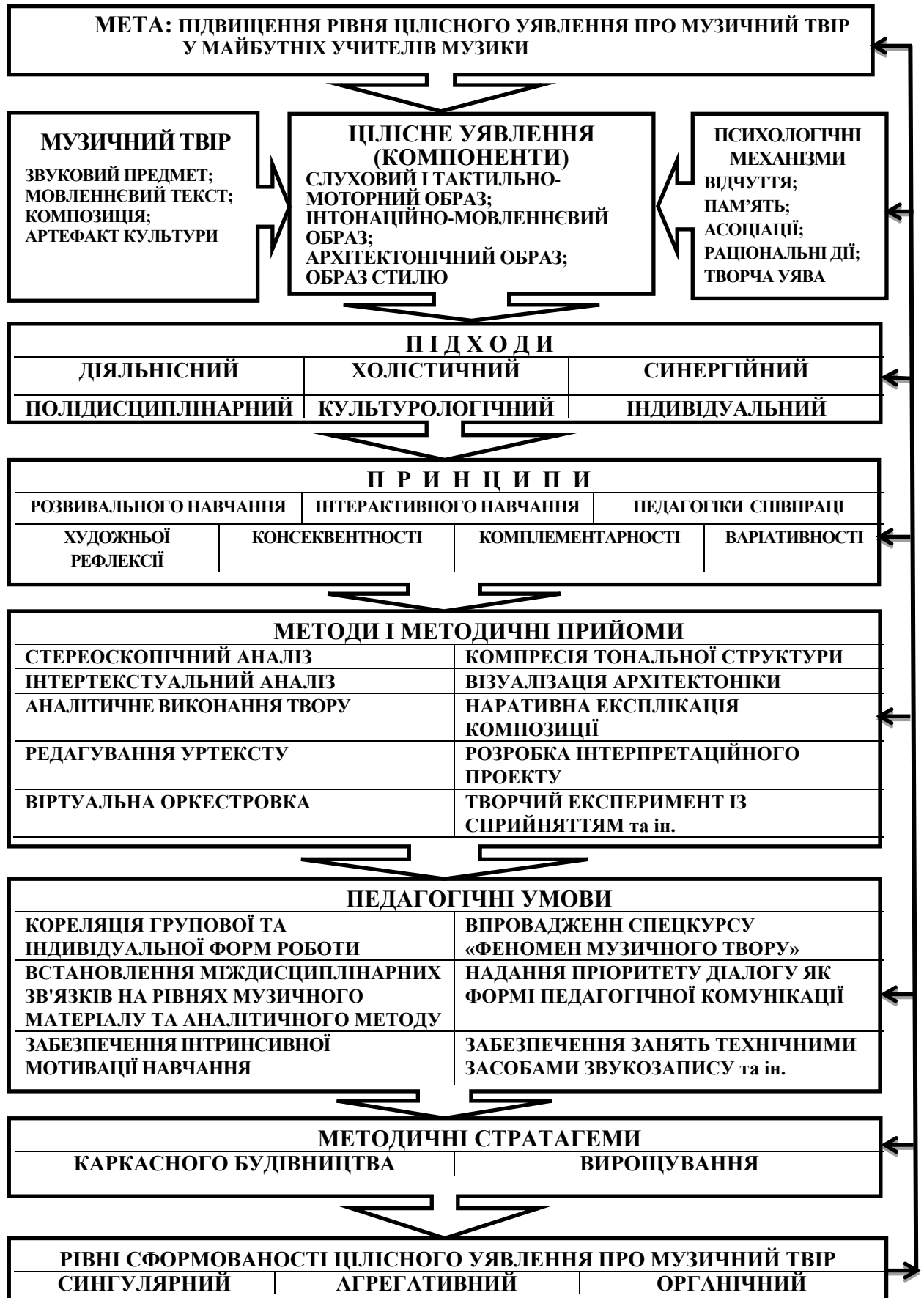

Рис. 1. Модель методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики

Відповідно до зазначених підходів обґрунтовано педагогічні принципи:

а) розвивального навчання, представлений методами аналітичного виконання, компресії тональної структури, віртуальної оркестровки клавіру фортепіанного твору та іншими методами, які передбачають інтенсивну пізнавально-творчу діяльність студентів, формування умінь спостерігати, порівнювати, класифікувати, виявляти причинно-наслідкові зв'язки (наприклад, між уявленням про музичний твір, його виконанням та художніми враженнями слухачів); б) інтерактивного навчання, втілено з метою застосування форми діалогу, методів колективної дискусії за результатами компаративного аналізу інтерпретацій, навчальній грі «задум і реальність» та ін.; в) педагогіки співпраці, що детермінує характер педагогічного спілкування і реалізується у методах варіювання інтонаційної моделі, творчого експерименту із сприйняттям та ін.; г) художньої рефлексії, що спрямовує студентів до співвіднесення власного досвіду художнього сприйняття і творчості зі змістом художніх творів, і конкретизується в поєднанні об'єктивного теоретичного аналізу музичного твору з його особистісним творчим осмисленням, а також у розроблених методах нарративної експлікації композиції та творчого експерименту; д) консеквентності, трактований як «ментальний рух» майбутнього вчителя музики у процесі навчання від одиничних вражень сингулярного характеру до системно-цілісних (органічних) уявлень; є) комплементарності, реалізований у сполученні двох принципово відмінних педагогічних стратагем («каркасного будівництва» та «вирощування»); ж) варіативності, що обумовлений специфікою феномена художньої інтерпретації (коли цілісне уявлення про музичний твір виступає інтонаційним інваріантом для конкретних варіантів його звукового втілення) і репрезентований двома розробленими стратагемами формування цілісного уявлення про музичний твір.

Запропоновано методичні стратагеми (каркасного будівництва та вирощування), що передбачають єдину загальну логіку вдосконалення цілісного уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір, а саме: послідовну еволюцію від первинного сингулярно-цілісного образу до все більш чіткого, деталізованого, стабільного, узагальненого і пластичного уявлення про форму і зміст твору, тобто до його органічно цілісного концепту.

Встановлено, що стратагема «каркасного будівництва» цілісного уявлення про музичний твір передбачає насамперед «стереоскопічний (багатомірний) аналіз» музичної форми. Йдеться про усвідомлення всіх темпоральних і квазі-просторових лінійних структур форми, а саме: ритміки, мелодики, акордики, динамічних, темпових, тембральних, артикуляційних змін, фразової та композиційної структур. Аргументовано, що істотним завданнями даної стратагеми є виявлення вузлових моментів форми («опор», за термінологією Б. Яворського) – «ладотонального скелету», кадансових зон, поворотних точок у послідовності гармонічних і тематичних змін, драматургічних закономірностей. Аргументовано, що ефективним методичним прийомом для даного етапу роботи є компресія тональної структури – зведення всієї структури ладотональних змін та акордових

послідовностей до простої звукової схеми (на зразок «методу редукції» Г. Шенкера). Прийом «аналітичного виконання» твору (його еквівалентом є «акцентована словесна інтерпретація») передбачає чітке, стійке та осмислене уявлення про певний ярус устрою музичної форми (наприклад, динаміку, тембральні властивості), або про певну сторону мовленнєвої організації (темпоритм, структуру фразування), або про композиційні закономірності (тематизм, пропорції). Завершальним етапом «каркасного будівництва» цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики є розробка інтерпретаційного проекту твору, який має врахувати всі осмислені і практично освоєні структури твору.

З'ясовано, що методична стратагема «виросування» ґрунтується на холістичному підході, передбачаючи на першому етапі роботи виявлення в тексті музичного твору і досконале практичне освоєння цілісних композиційних елементів (своєрідних «зерен»), що отримують функцію репрезентантів формального задуму і художнього смислу всього артефакту. Наступні кроки формування цілісного уявлення полягають у розширенні інтонаційного поля та композиційного простору «навколо» засвоєних елементів аж до опанування текстом твору у всьому обсязі. У цьому процесі первинні враження поглиблюються чи навіть змінюються. Означена методика в порівнянні зі стратагемою «каркасного будівництва» є більш складною, бо вимагає творчого підходу від студента та викладача. Втім, вона є й більш ефективною з погляду формування органічно-цілісного уявлення про твір, кожна сторона і деталь якого стають зрозумілими з боку їх фізичних властивостей, мовних функцій, архітектонічної ролі, образного змісту та стилю. Стратагема «виросування» конкретизується в методах інтертекстуального аналізу (він є доречним вже на початку роботи), наративної експлікації композиційної логіки (на завершальній стадії), інтерпретаційного проекту.

На основі методу теоретичного моделювання визначено педагогічні умови формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики, а саме: а) кореляція групової та індивідуальної форм роботи, в основу якої покладено індивідуальний підхід та спрямованість на створення об'єктивних архітектонічних та стильових образів музичного твору; б) встановлення міждисциплінарних зв'язків на рівнях музичного матеріалу та аналітичного методу, що запроваджено для посилення педагогічного впливу на утворення усталених інтонаційно-мовленнєвих образів у межах фахових дисциплін з метою створення синергійного ефекту; в) забезпечення інтринсивної (внутрішньої) мотивації навчання шляхом використання специфічних стимулів професійної діяльності, спрямованих на створення мотивів дослідницького інтересу (К. Монтгомері), радості від активності (Р. Уайт) та ін.; г) впровадження пропедевтичного спецкурсу «Феномен музичного твору» з метою вивчення музичного твору з позиції музично-виконавської та педагогічної інтерпретації в його естетичній, музично-поетичній, культурологічній та психологічній якостях, що сприятиме формуванню чітких уявлень у студентів про структуру музичного твору; д) надання пріоритету діалогу як формі педагогічної комунікації

(умова, продиктована синергійним підходом, принципами інтерактивного навчання і педагогіки співпраці); є) забезпечення занять технічними засобами звукозапису (ця умова є необхідною для реалізації методів аналітичного виконання, варіювання інтонаційної моделі, творчого експерименту).

Аргументовано, що процес формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики передбачив використання таких методів: редагування уртексту (самостійне чи колективне інтонаційне проектування певного музичного твору на основі аналізу його нотного запису, позбавленого авторських позначень щодо динаміки, артикуляції, агогіки, фразування та композиційних структур); віртуальна оркестровка (складання проекту оркестровки фортепіанного чи камерно-вокального твору, яке активізує тембральне, динамічне та артикуляційне інтонаційне уявлення); варіювання інтонаційної моделі, яке слугує найбільш дієвим засобом досягнення пластичності уявлення щодо форми та образного змісту будь якого елементу композиції та всього твору в цілому; візуалізація архітекtonіки – вільне графічне відображення тематичної структури, темпоральних пропорцій, тональних та фактурних змін, образної виразності композиції твору. З'ясовано, що обрання тієї чи іншої стратеми обумовлюється такими чинниками: а) психологічними властивостями особистості студента (загальними та музичними здібностями, досвідом інтерпретаційної діяльності, особливостями сприйняття і пам'яті тощо); б) властивостями музичного твору (мірою технічної та психологічної складності, рисами композиції); в) конкретним навчальним завданням (знайомство з твором, формування навичок інтерпретації, підготовка концертної програми тощо).

Отже, у розділі розроблено й теоретично обґрунтовано методику формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики, обґрунтовано наукові підходи, відповідно до них педагогічні принципи, розроблено педагогічні умови та поетапно запроваджено методи.

У третьому розділі **«Експериментальне дослідження методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики»** представлено результати констатувального експерименту, що розкриває стан сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики та експериментальну перевірку запропонованої методики.

Зазначено, що уявлення, як і будь-який інший «продукт» сприйняття та мислення людини, неможливо спостерігати безпосередньо. Отже, рівень сформованості цілісного уявлення про музичний твір запропоновано оцінювати посередництвом дій, які пов'язані з цим уявленням і які без нього є неможливими. Визначено, що такими діями є: вокальне інтонування, озвучування уявного образу за допомогою музичного інструменту, висловлення рефлексії даного уявлення, виконання певних інтелектуальних завдань, що опираються на уявлення про музичний твір.

Спектр потенційних уявлень майбутніх учителів музики сягає двох полюсів. Першим із них є нечіткий, неадекватний, конкретний, неструктурований і негнучкий образ музичного твору, що є мало усвідомленим. На протилежному полюсі – чіткий, досконало коректний (адекватний),

узагальнений і пластичний образ твору. Побудована в першому розділі роботи теоретична модель досліджуваного предмету дозволила встановити критерії та визначити показники рівня розвитку даної сторони професійної компетентності майбутнього вчителя музики. Прийняті критерії та показники враховують, по-перше, психологічні процеси, що беруть участь у створенні музичного уявлення (чуттєве сприйняття, пам'ять, понятійне мислення, уява). По-друге, вони відображають системно-структурний устрій музичної форми (сонорний, мовленнєвий, композиційний та культурний).

На основі методу теоретичного моделювання визначено такі критерії діагностичної оцінки уявлення майбутнього учителя музики про музичний твір: 1) сонорний критерій оцінював сформованість слухових й тактильно-моторних образів та дозволив визначити здатність майбутнього вчителя музики до цілісного уявлення щодо звукової форми музичного твору, зокрема її предметно-речовинних властивостей, зони вимушених змін основного характеру звучання (наприклад, внаслідок змін регістру чи типу фактури), а також моменти варіювання звукової фарби, які є бажаними з художніх причин; 2) синтаксичний критерій дав можливість оцінити рівень сформованості образів музично-інтонаційних одиниць у майбутніх учителів музики та розкрився у здатності студента до диференціації фраз і речень, в уявленнях про ритмічні, темпові та агогічні властивості форми; 3) композиційний критерій оцінював сформованість архітектонічних образів музичної форми та дозволив охарактеризувати якість відбиття у свідомості студента найвищого щабля організації музичної форми, тематичної та ладотональної структури, пропорцій частин, логіки композиційних змін; 4) стильовий критерій оцінював сформованість стильових уявлень у майбутніх учителів музики, належність музичного твору до певної жанрової, етнічної, історичної або індивідуальної стильової єдності, до певної художньої «концептосфери культури».

Показниками для означених критеріїв обрано властивості досліджуваної якості майбутнього вчителя музики, які іманентні уявленню як психологічній функції і тому можуть бути співвіднесені з кожним із встановлених критеріїв. Йдеться про комплекс таких взаємно узгоджених показників: а) чіткість (усталеність образу музичного твору, яка визначається можливостями її інтонаційного втілення, або знакового відображення); б) адекватність (відповідність між уявленим образом форми та її реальним звуковим відтворенням); в) пластичність (релятивна кількісна характеристика спроможності студента до трансформації звукового образу та художньої ідеї музичного твору, що потребують «включення» психологічного механізму уяви); г) узагальненість (міра участі понятійного мислення в утворенні та функціонуванні уявлень, з якою корелюють рівні досконалості образів музичного твору: сингуляр, цілокупність, синтетична цілісність). Підкреслено, що обраний комплекс показників має свою виразну специфіку в застосуванні до кожного з критеріїв діагностичної оцінки.

Визначено рівні оцінки сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутнього вчителя музики: високий – органічний, середній – агрегативний та низький – сингулярний. Засобами педагогічної діагностики

слугували анкетування, навчальні тести, метод експертних оцінок музично-виконавських дій студентів, у яких проявляється їх цілісне уявлення про музичний твір.

Зазначено, що на констатувальному етапі в експерименті брало участь 250 респондентів. Для здійснення формуального експерименту було сформовано дві групи: експериментальну (ЕГ) – 60 осіб і контрольну (КГ) – 67 осіб. Експеримент проходив у два етапи. На першому етапі (базових уявлень) – вирішено завдання переходу від сингулярних образів слухового сприйняття твору до агрегативно-цілісного уявлення про його форму та зміст. Найбільше цьому завданню слугували методи, що належать до стратегії каркасного будівництва, забезпечивши ефективний процес поєднання хронотектонічних і локотектонічних уявлень в адитивні структури. На завершення першого етапу було здійснено контрольний діагностичний зріз, який продемонстрував очікувані позитивні зрушення у стані експериментальної групи.

Другий етап (концептуальний) – мав на меті освоєння форми твору як органічної цілісності. Він завершився для багатьох студентів умінням створювати в уявленні органічно цілісний (виразний, сталий і, разом із тим, пластичний) художній концепт музичного твору. Завдання другого етапу вирішувалися за допомогою методів графічної візуалізації архітектоніки, часового розгортання тектонічних конструкцій (співзвуч, поліфонічних блоків), компресії тональної структури, виявлення інтертекстуальних властивостей, здійснення творчих експериментів із інтонаційною моделлю, що репрезентує художній концепт, вербальної експлікації композиційної логіки, віртуальної театралізації художнього концепту тощо.

Підсумкові порівняльні результати представлено в таблиці 1.

Таблиця 1

Узагальнені статистичні результати експерименту з формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики

	Експериментальна група ЕГ (60 осіб)				Контрольна група КГ (67 осіб)			
	Початок експерименту		Кінець експерименту		Початок експерименту		Кінець експерименту	
	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%	Осіб	%
Високий	14	19,5	42	70,24	15	22,5	22	32,29
Середній	12	16,58	10	16,71	14	20,78	12	18,13
Низький	34	63,92	8	13,05	38	56,72	33	49,58

На основі статистичної обробки і узагальнення кількісних даних зафіксовано такі зміни: кількість студентів ЕГ, які продемонстрували високий рівень сформованості цілісного уявлення зросла з 19,5% до 22,5%, середнього рівня – з 16,58% до 16,71%, натомість кількість осіб, які продемонстрували низький рівень зменшилася з 63% до 13,05%. Відповідно, кількість студентів КГ, які проявили високий рівень, зросла з 22,5% до

32,29%, середній рівень – з 20,78% до 18,13%, сумарний показник низького рівня змінено з 56,72% лише до 49,58%.

Отже, на основі кількісного та якісного порівняння результатів, одержаних під час констатувального та формувального етапів експерименту, підтверджено ефективність запропонованої методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики.

У дисертаційній роботі представлено теоретичне обґрунтування та запропоновано нове розв'язання проблеми формування цілісного уявлення про музичний твір майбутніх учителів музики, що полягає в розробці методики реалізації означеного процесу. Проведене дослідження та вирішення поставлених завдань дали підстави дійти таких **висновків**.

1. Розкрито сутність цілісного уявлення про музичний твір у проекції на музично-виконавську діяльність учителя музики. Цілісне уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір визначено як багаторівневий та багатогранний образ, у створенні якого беруть участь перцептивні та когнітивні психологічні механізми, який творчо відбиває формальні та семантичні властивості музичного твору і виконує функцію інваріанта дій музично-педагогічної інтерпретації, необхідних для виконання майбутнім учителем його професійних завдань. Доведено, що сутність досліджуваного явища полягає у спрямованості розкриття психологічного стану індивіда, починаючи від рівня слухових подразнень і моторних реакцій, і завершуючи вищим рівнем – операціями абстрактного мислення та актами творчої уяви.

2. Визначено компонентну структуру цілісного уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір, що складається з таких компонентів: слухові й тактильно-моторні образи звукової форми; образи інтонаційних одиниць музично-мовленнєвого процесу; архітектонічні образи музичної форми, які нерозривно пов'язані з поняттєвим мисленням та сприяють перетворенню симультанних образів на сукцесивну форму; стильові уявлення про твір, що визначають найвищий рівень організації музичної форми. Аргументовано, що комплекс зазначених компонентів виконує художньо-семантичну функцію, корелятами яких є: образи (зорові, слухові, тактильні, моторні) уявних предметів, процесів, властивостей; модальності переживання, психічні стани, емоції, афекти; уявні персонажі, сюжети, драматургічні колізії; абстрактні поняття, художньо-асоціативні кластери, світоглядні ідеї, що виникають у свідомості в процесі і результаті сприйняття студентом музичної форми.

3. Обґрунтовано методику формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики, яка ґрунтується на діяльнісному, холістичному, синергійному, полідисциплінарному, культурологічному, індивідуальному підходах, на основі яких визначено такі педагогічні принципи: розвивального та інтерактивного навчання, педагогіки співпраці, художньої рефлексії, консеквентності, комплементарності та варіативності.

У методиці застосовано такі педагогічні умови: кореляція групової та індивідуальної форм роботи; встановлення міждисциплінарних зв'язків на рівнях музичного матеріалу та аналітичного методу; забезпечення інтринсивної мотивації навчання; впровадження спецкурсу «Феномен музичного твору»; надання

пріоритету діалогу як формі педагогічної комунікації; забезпечення занять технічними засобами звукозапису. Запропоновані педагогічні умови пройшли експериментальну перевірку, в результаті чого було підтверджено їх ефективність.

Відповідно до умов методикою передбачено застосування таких методів і методичних прийомів: стереоскопічний аналіз, інтертекстуальний аналіз, аналітичне виконання твору, редагування уртексту, віртуальна оркестровка, варіювання інтонаційної моделі, компресія тональної структури, візуалізація архітекtonіки, наративна експлікація композиції, розробка інтерпретаційного проекту, творчий експеримент із сприйняттям та ін.

4. Розроблено критерії, показники та рівні сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. Визначено такі критерії діагностичної оцінки уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики: сонорний, синтаксичний, композиційний та стильовий. Показниками для кожного з означених критеріїв обрано чіткість (ступінь визначеності, деталізації, мнемонічної стійкості), адекватність (відповідність уявлення реальним властивостям музичного твору), пластичність (здатність уявлення до змін при необхідності корегування образу), ступінь узагальненості уявлення. Засобами діагностики є анкетування, навчальні тести, метод експертних оцінок музично-виконавських дій студентів.

5. Здійснено експериментальну перевірку методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. Визначено три рівні оцінки сформованості запропонованої методики: високий – органічний, середній – агрегативний та низький – сингулярний.

У ході формувального експерименту здійснено перевірку ефективності експериментальної авторської методики: запроваджено низку педагогічних принципів, педагогічних умов, методів, що сприяли підвищенню рівня сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. Методика впроваджувалася за такими етапами: перший – базових уявлень, другий – концептуальний. На кожному етапі здійснювався моніторинг підвищення стану зазначених ознак в ЕГ.

Підсумкові розрахунки зафіксували такі зміни: кількість студентів ЕГ, які продемонстрували високий рівень сформованості цілісного уявлення зросла з 19,5 % до 22,5%, середнього рівня – з 16,58% до 16,71%, натомість кількість осіб, які продемонстрували низький рівень зменшилася з 63% до 13,05%. Відповідно, кількість студентів КГ, що проявили високий рівень, зросла з 22,5% до 32,29%, середній рівень – з 20,78% до 18,13%, а сумарний показник низького рівня впав з 56,72% лише до 49,58%. Наведені показники доводять ефективність запропонованої методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. Перспективними є дослідження щодо вивчення функцій різних видів пам'яті в процесі утворення уявлень про музичний твір, мотивації музичної діяльності, особливостей музичного слуху та інших властивостей комплексу «музикальності» індивіда.

**Основні наукові результати дослідження
висвітлено в таких працях автора**

Статті в наукових фахових виданнях України

1. Чень, Цзицзянь (2015). Психологический аспект проблемы исполнительской интерпретации композиторского замысла. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*, 3, 29–38.
2. Чень, Цзицзянь (2015). Постижение композиторского замысла произведения как проблема профессиональной подготовки будущего учителя музыки. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*, 18 (23), 203–210.
3. Чень, Цзицзянь (2016). Теоретичні основи формування метроритмічних знань та уявлень майбутнього вчителя музики. *Наукові записки. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка*, 143, 219–223.
4. Чень, Цзицзянь (2018). Педагогические подходы к формированию целостного представления о музыкальном произведении у будущего учителя музыки. *Наукові записки. Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка*, 163, 221–226.
5. Чень, Цзицзянь (2018). Основные положения методики формирования целостного представления о музыкальном произведении у будущих учителей музыки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 5 (79), 267–281.
6. Чень, Цзицзянь (2018). Методика педагогічної діагностики в експериментальній роботі з формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музичного мистецтва. *Актуальні питання мистецької освіти та виховання*, 1 (11), 197–207.

Стаття у зарубіжному науковому виданні

7. Чень, Цзицзянь (2018). Методические подходы, принципы и условия формирования целостного представления о музыкальном произведении у будущих учителей музыки. *The scientific heritage*, 20, 2. 49–55.

Праці апробаційного характеру

8. Чень, Цзицзянь (2012). Музыкальное произведение как целостное слуховое представление. *Особистісні виміри художньо-естетичного виховання і навчання: матеріали регіонального науково-практичного семінару*, 83–84.
9. Чень, Цзицзянь (2016). Методика формирования архитектурных представлений о музыкальной композиции в подготовке учителей музыки. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези II Міжнародної конференції молодих учених та студентів*, 1, 188–191.
10. Чень, Цзицзянь (2017). Роль слухового представления о макроритмической структуре музыкального произведения в создании музыкально-исполнительского проекта. *Музична та хореографічна освіта в контексті культурного розвитку суспільства: матеріали і тези III Міжнародної конференції молодих учених та студентів*, 2, 87–89.

АНОТАЦІЇ

Чень Цицзянь. Методика формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика музичного навчання. – Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка. – Суми, 2018.

Дисертація є комплексним дослідженням у галузі теорії та методики музичної педагогіки щодо проблеми формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. У роботі розкрито сутність цілісного уявлення про музичний твір у проекції на музично-виконавську діяльність майбутнього учителя музики. Визначено компонентну структуру цілісного уявлення майбутнього вчителя музики про музичний твір. Обґрунтовано методику формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. Розроблено критерії, показники та рівні сформованості цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики. Експериментально перевірено ефективність методики формування цілісного уявлення про музичний твір у майбутніх учителів музики.

Ключові слова: методика, формування, цілісне уявлення, музичний твір, цілісне уявлення про музичний твір, майбутні учителі музики.

Чень Цицзянь. Методика формирования целостного представления о музыкальном произведении у будущих учителей музыки. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика музыкального обучения. – Сумской государственной педагогический университет имени А. С. Макаренка. – Сумы, 2018.

Диссертация является комплексным исследованием в области теории и методики музыкального искусства по проблеме формирования целостного представления о музыкальном произведении у будущих учителей музыки. В работе раскрыта сущность целостного представления о музыкальном произведении в проекции на музыкально-исполнительскую деятельность будущего учителя музыки. Определена компонентная структура целостного представления будущего учителя музыки о музыкальном произведении. Обоснована методика формирования целостного представления о музыкальном произведении у будущих учителей музыки. Разработаны критерии, показатели и уровни сформированности целостного представления о музыкальном произведении у будущих учителей музыки. Экспериментально проверена эффективность методики формирования целостного представления о музыкальном произведении у будущих учителей музыки.

Ключевые слова: методика, формирование, целостное представление, музыкальное произведение, целостное представление о музыкальном произведении, будущие учителя музыки.

Chen Zijian. Methodology of formation of a holistic view of musical work of the future music teachers. – On the rights of manuscript.

Thesis for Candidate of Pedagogical Sciences degree in specialty 13.00.02 – theory and methods of musical education. – Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko. – Sumy, 2018.

The thesis is a comprehensive study in the field of theory and methods of musical education on the issue of formation of a holistic view of musical work of the future music teachers.

In the study the essence of a holistic view of musical work in the projection on the musical-performing activity of the future music teacher is revealed.

The component structure of the holistic view of musical work of the future music teacher is defined. It consists of four components: auditory and tactile-motor images of the sound form (visual perception and emotional reaction that reveals the quality of the “bias” of the cognitive-psychological activity of the individual); images of musical-intonation units (intonation speech process, representing creative intention of the composer); architectonic images of the musical form (inextricably linked with conceptual thinking and contribute to the transformation of the simultaneous images into a successive form); stylistic ideas about the work (determine the highest level of organization of the musical form).

The methodology of formation of a holistic view of musical work of the future music teachers is substantiated. It is based on: pedagogical approaches (activity, holistic, synergy, interdisciplinary, cultural, individual), pedagogical conditions (developing and interactive learning, cooperation pedagogy, artistic reflection, consequence, complementarity and variability), pedagogical conditions (combination of group and individual forms of work, deepening of interdisciplinary connections, implementation of a special course, intrinsic motivation to study); methods (“stereoscopic” and intertextual analysis of the form of musical work, variation of the intonational model, compression of the tonal structure, visualization of the architectonics, interpretive project, etc.).

The criteria, indicators and levels of formation of a holistic view of musical work of the future music teachers are developed. Four criteria for the diagnostic evaluation of a musical work are described: sonorous, syntactic, compositional and stylistic. For each of these criteria a number of indicators are selected: clarity (degree of certainty, detalization, mnemonic stability), adequacy (correspondence of representations to the real properties of the musical work), plasticity (ability of representation to change in need to correct the image), degree of generalization of representation. The means of diagnostics are questionnaires, educational tests, method of expert assessments of students’ musical-performing actions. Three levels of evaluation of formation of the proposed methodology are determined: high – singular, medium – aggregate and low – organic.

The effectiveness of the methodology of forming a holistic view of musical work of the future music teachers has been experimentally tested.

Key words: methodology, formation, holistic view, musical work, holistic view of musical work, future music teachers.

Підписано до друку 18.10.2018 р. Формат 60X90/16. Гарн. News Times.
Друк ризогр. Папір офсет. Умовн. друк. арк. 0,9.
Тираж 100 прим.

Надруковано в редакційно-видавничому відділі
СумДПУ імені А. С. Макаренка

40002, м. Суми, вул. Роменська, 87.